

ՔՆՆԱԳԱՅՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՐԱՍԵՐԻ

ՆՈՐԱՅՐ Ն. ԲՈՒՋԱՆԴԱՅՈՒՆ

(ՀԱՅՐԱՍԵՐԻ)

Ղ. 685. «Ման երևի՞ն, եւ այլն: = Տես զստոյգն ի համարն 29»:

ՂԱ. 2027. «Մարնատան? Սխալ գրած կ'երեւի բժշկարան մեր, թէ Հայք այսպէս կ'ըսեն Մանրագորին»:

= Ուղիղն է Մարգարէի, զոր տես ի թ. 2026, 950, մի յանուանց Լուսապի. որ եւ Մարգարէի, թարգմանութիւն պարսկականին Մերդէ-Ալեյան (Մերդէ-Ս = Մարդ, Ալեյան = խոտ), — Մարգարէի, թարգմանութիւն յունականին $\Delta\nu\delta\rho\omicron\sigma\alpha\nu\theta\omicron\varsigma^1$ ($\Delta\nu\theta\rho$, սեռական $\alpha\nu\delta\rho\omicron\varsigma$ = Այր, Մարդ, $\Delta\nu\theta\omicron\varsigma$ = Ծաղիկ). այս է որ ի բժշկարանի գրեալ է խանգարմամբ Արմէ-Ալեյան, զորմէ կ'ըսէ Հ. Ալիշան ի թ. 950, երես 225. «Չեմ կարծեր որ հիմայ այսպիսի անուն ըսուի, բայց եթէ ստոյգ գրուած է՝ կրնար նշանակել Անմասն ծաղիկ. ուրիշ օրինակ մի աւելի օտար կամ այլայլեալ գրէ Մարգարէի»:

Կան ի սմին թ. 950, երես 225, եւ այլ ուղղելք. «Արապք Գարմա՛ն ըլ-պաղա կոչեն [զՄարգարէաղիկն]». ոչ պաղա, այլ Գարմա, այս ինքն Սպիտակ, ինչպէս կը գրուի ի թ. 3260, Գարմա ըլ-պաղա: Գէորգ կ'ըսէ. «Սէփյաթ» [= Սպիտակ Որթ]², է ծառ իմն՝ որ ունի զպտուղ կարմրեանգ որպէս զողկոյզ խաղողոյ, որով խաղախորդք, այսինքն Տէր-Գէորգ զմորթս յօրինեալ կազմեն. արպ. Գէրգէն էլ Դէյալ [= Որթ սպիտակ]. թուրք. Աֆ-Գարմա [գլ. Vigne blanche, Bryone, Couleuvre]. տես անգ Գէրգէն էլ Դէյալ եւ ի բառն Խեր-Գարմա:

«Աստ խոտին որ Լուսակ ասեն ոմանք. յոյնն Ապիասլեղի? կոչէ. ընթերցիր Աֆրեյա լե-ի, յն. $\Delta\mu\pi\epsilon\lambda\omicron\varsigma\lambda\epsilon\nu\chi\acute{\eta}$ [= Որթ սպիտակ], գլ. Brioine (կամ Bryone), vulgairement Vigne blanche.

«Լաւ եւ ստուգագոյն գրէ ուրիշ մէկն. «Այս Լուսակիս նշանն այս է... հերն զետ Զմերկի լինի, պտուղն կարմիր եւ սեւ. խակն կանաչ ի վերայ սեկացն? գործի»: Կիտաղրելի է «խակն՝ կանաչ. ի վերայ սեկացն գործի». այս ինքն՝ երբ պտուղն խակ է՝ կանաչ է գոյնն³. Իսկ «ի վերայ սեկացն գործի» կը պարզուի Գէորգոյ ըսածովն՝ թէ Սպիտակ Որթոյ (Սէփյաթ)՝

պտղովք «խաղախորդք զմորթս [= զսեկա] յօրինեալ կազմեն»: Տես Սեկ եւ ի թ. 1325. «Սպուկը ասեն, զոր գրոց կազմողն ունին» որ զէին թանան:

Յերես 223, ի նմին թ. 950, կը նշանակուի արաբերէն անուն Լուսապի Սուրճ ըլ-պաղա, որ եւ ի թ. 1979 կը գրուի Սուրճ էլ Դէյալ: Փափագելի էր որ Հ. Ալիշան գնէր մանուկը զստուգարանութիւնն արաբերէն եւ պարսկերէն բառից: Աերոյիշեալք կը թարգմանուի ըստ D'Herbelotի, «Sirag a cothrob = Lucerna daemonum, quia nocte luceat», (Կելսիոս, Հ. Ա. 10): Ըստ այսմ եւ Սուրճ [Սուրճ] ըլ-Սուրճ-Գարմա, յերես 224 (տպ 124), կը թարգմանուի Գարմա Սուրճ-Գարմա:

(ՀԱՅՐԱՍԵՐԻ)

1. Չիք $\Delta\nu\delta\rho\omicron\sigma\alpha\nu\theta\omicron\varsigma$ բառ $j'Alex. այլ նոյնն կազմութեամբ այլ բուսոյ անուն մի, $\Delta\nu\delta\rho\omicron\sigma\alpha\iota\mu\omicron\nu$ [= Մարդոյ արիւն], գլ. Androsème ou Toute-saine. կայ եւ $\Delta\nu\delta\rho\omicron\sigma\alpha\chi\epsilon$ [= Մարդոյ դեղ, կամ դարման], գլ. Acétabulaire, zoophyte autrefois pris pour une plante. Բայց բժշկարանի ըսելն (Հայե-Ալեյան, երես 224—225), «Դեղ մի կայ Մարգարէի ասեն», կ'ըսէ ինչպէս զգրուածն Արմէ-Ալեյան ասեն, կ'ըսէ հաւանեցնէ զիս կարդալ $\Delta\nu\delta\rho\omicron\sigma\alpha\nu\theta\omicron\varsigma$, թերեւս Ստորին յունարէնի մէջ գտնուի:$

2. Կամ Սպիտակագոյն Տուրի, ըստ բժշկարանի. որ եւ Սպիտակ Այգի. տես ի համարն 27

3. Համեմատէ. «Պտուղն [Հունի] նման 2իթապտղի. եւ յորժամ իւր է՝ եւ կանաչ է, եւ յորժամ հասնի՝ կարմիր լինի որպէս արիւն». Հայե-Ալեյան, թ. 1715:

ՂԲ. 2030. «Մարս?», եւ այլն:

= Ուղիղն է Մարս, Ալեւորեակ կամ Ալեւորակ. գլ. Marum. տես ի համարն 27 Դէյալ. թիւ 7:

ՂԳ. 2106. «Մոնի. Մոշայ ծառն ըստ Համէնեցոց. ըստ այլոց՝ «տեսակ մի թեղ տերեւներն աւելի Ուրի տերեւներու կը նմանին, ոլորուելով բարձրացած մեծ ծառ է» (Արաբատ, ԻԵ, 430): Ուրիշ մի թուրքերէն ըստ ինչի կոչէ:

= Այդ ըստինքն ըստ ինչի կարծեմ կու տանք որ Մոնի նոյն է ընդ Մանի որ կը յիշուի թ. 1971. քանզի ի հաւաքման ուրեք գաւառական բառից (22 Ս. Ղաղարու) գտած եւ «Մանի ըստինքն»: Ուղղագոյն թուի Մանի, որ կ'ըրեալ եւ ի համառօտ բանին վերնագրել «Յաղագս ծառոց» (տես ի համարն 28, ծան. 2) «Անձնին, Գլքին, Մանին, Հացին, Կեցին,

Ի Թ. 2786, Սնոգրէ, Հ. Ալիշան կը գրէ
 “Չգիտեմ ինչ նմանութեամբ կամ յարմարութեամբ
 գրած է բնախօս մի, “Եղաւ ի սիրտս
 բնական ջերմութիւն, ըստ կերպի Սնոգրէ, գոյն
 թուիս կարծիր են խիստ եւ պինտ անախտելի?
 Այս Սնոգր ոչ ինչ բան եւ գործ ունի ա
 Սնէկէր = Փիճի = գշ. Pin, այլ է արք
 Սնոգր կամ Սնոգր, որ ըստ Բէստէնի է լա
 boriandrum, գշ. boriandre, Գինձ: Իսկ բնա
 խօսք է Իշդիս Ասորի, զորոյ զբանսն ես այսպէ

ՃԴ. 2558. “Պլինիոսի, այսպէս գրեն Բժշկարանք՝ Սիրքէճիւպին¹ (Քացախամեղր) զուգեւելու նիւթոց կամ հունտերու հետ, թերեւս ուղղական բառն ըլլայ Պլէ-”:

= Հոյնական կը գրէ այլուր, ի Թ. 2570.

“Պլինիոսի, Ամիրտոլվաթայ բառագրոց մէջ յիշուի Հոյնական Պլինիոսի, որ է Օշնդրին տակն, ի Թ. 1009, երես 239, տողք 1—2, Պլինիոսի կը նշանակուի իբր հոմանիշ Խաչափայտի կամ փենունայի, գղ. Pivoine, անդ, երես 240, տողք 1—2, “Հոյնական [այսինքն] Հոյնական” Պլինիոսի, որ է Օշնդրին տակն, ի Թ. 3253, երես 655. “Ուրիշ լաւ Օշնդր բերող տեղուանց հետ յիշէ [Ամիրտոլվաթ] Սիւրը եւ Տարսոնն այլ, նա եւ Ռոմի, զոր Բիւ. Հերացի՝ Հոյնական Օշնդր կոչէ: Յիշուի եւ Օշնդրի հոյնական, որ առանձին անուամբ Պլինիոսի այլ կոչուած է, ի Թ. 66. “Աղուիսակ, Գուցէ վերինն ըլլայ (Աղուիճակ), բժշկարան մի կ’ըսէ. թէ ձեռն ուռել լինի՝ զտրա (Լոշտակի) [Թերի թուի] եւ զՀոյնական Աղուիսակն ընդ յիշար ձեռն եւ ի վերայ գիր, ի Ուրիշ տեղ ալ կ’իմացընէ Աղուիսակի ինչ ըլլալը. “Հոյնական Աղուիսակ՝ որ է Օշնդրն, Հոյնական ըսելով ալ կ’իմացընէ որ տեսակ մի է սա, իսկ բուն Աղուիսակն [տպ. Աղուիճակն] ուր տեղացի է:

Աղուիսակ (եւ ոչ Աղուիսակ), Պլինիոսի, Պլինիոսի կամ Պլինիոսի ի վերոյեգեալ վկայութեանց կը յայտնուի որ մի եւ նոյն բոյն է: Ուղիղ գրութիւնն թուի Պլինիոսի (Աղուիսակ՝ նոյն բառի սխալ ընթերցումն կ’երեւի, Պլինիոսի թեալ ընդ Ա. Տ շփոթեալ ընդ Ս): Հաւանական է թէ Պլինիոսի կը նշանակէ յունարէն *Αψύδαν*, զոր մեր նախնիք ի վաղ ժամանակաց հայացուցած են Աշնդր ձեռով, եւ Հոյնական Պլինիոսի նոյն է ընդ Հոյնական Աշնդր յիշատակեալ ի Միսիթարայ Հերացու, իսկ, 126: Զբանն Ամիրտոլվաթայ “Հոյնական Պլինիոսի, որ է Օշնդրին տակն, պարտ է իմանալ “Հոյնական Պլինիոսի, որ է [Հոյնական] Օշնդրին տակն”:

Ծանօթութիւն.

1. Գրելի էր Սիրքէճիւպին, արք. Սիրքէճիւպին, որ է պրո. Սիրքէճիւպին [= Սիրքէճիւպին] Քացախ, եւնիւպին՝ Մեղր, գղ. Okymel, հայերէն Քացախաթան՝ բոս Բառից Գաղիանոսի: M. Devic կը գրէ Sikendjoubin ի բառն Téréniabin, ծան. 7, — ի Թ. 808, երես 194, Քացախաթան կոչելի էր զՍիրքէճիւպին, եւ ոչ Օշարակ:

ՃԵ. 2617. “Պրոտոս, Պրոնթոս, անունն յայտնէ յունական ծագումն եւ աւանդութիւն, ըստ որում Հերա մեծ դիցուհի ան-

գամ մի իր վրայ ձգէ Աստղիկան պատմութեանը, եւ ահա նոյնժամայն բղետաց երկիր ամենազան ծաղիկս, Վարդ եւ Մանուշակ եւ Հուշան, Պրաւնթոս եւ Յակինթոս, որպէս գրեն Տոմապատմութեան մեր, յորոց համառոտելով Յովհ. Եղնիկացի կ’ըսէ [գնեղի էր թէ յոր գիրս]. “Մանիշակս, Հուշան, Պրոտոսս եւ Յակինթոս, Պրոտոս՝ հաւանորէն է Protius, որ եւ Balsamea, տաք երկիրներու բոյս, ուսկից զտուի Բալասանի նման հիւթ մի: Մեր յիշողքն այս [տպ. այս այս] անունն առած են ի նոյնոսէ, որ կ’ըսէ “Կրովկոս (Crocus, Գրքում), Պրոպոտոսս եւ Յակինթոս [sic]: Կայ Plotia տունկ մի, որ կոչուի եւս Myrsine”:

= Պրոտոս, Պրաւնթոս կամ Պրոնթոս եւ Պրոպոտոս աղաւաղեալ գրութիւնք են Ղ-էրոս = յն. *Λωτός* բառի, զորմէ կ’ըսէ Alex. 1. Lotus ou Mélilot, ou autre plante de cette famille servant de fourrage, d’où par extension Fleur des prairies, herbe, fourrage, surtout chez les poètes. 2. Lotus ou Nelumbo, espèce de Nénuphar, plante aquatique d’Égypte. 3. Lotos ou Jujubier, arbre d’Afrique, fruit de cet arbre, vanté par Homère [այս է որ յոյն բառիւ *Λωτός* կը կոչուի յԱշխարհագրութեան Խորենացու, իսկ ի Բառս Գաղիանոսի արարերէն բառիւ *Νεφέλη*, որ յամենայն Զեռագիրս սխալ գրեալ է Ներգիւն, եւ սովին սխալ ընթերցուածով մտեալ ի մեր այժմու Բառարանս եւ յայլեայլ գիրս]. 4. Celtis ou Micocoulier, arbre, Պրաւնթոսս եւ Պրոտոսս գրութեանց աղբիւրն լինելով նոյնոս, ինչպէս կ’ըսէ եւ Հ. Արիշան, հարկ է ստուգել նախ զնոյնոսի Պրոպոտոսն, որոյ ուղիղն է ըսի Ղ-էրոս:

Նոյնոս, ի Մեկնութեան Առասպելաց, Գ. ՀԳ. կը յիշատակէ ի Հոմերի Իլիւնիէ ժողովրդին թէ ինչպէս Հերա առ ի խափանել զԱրամազդայ ձեռնտուութիւնն Տրովագացու կողմանն՝ լաւագոյն հնարս կը համարի քունել ընդ դիցահօրն. որպէս զի մինչդեռ սա ի գիրքս իւր կը զուարճանայ՝ տկարանան Տրովագացիք եւ զօրանան Յոյնք. “Զայսոսիկ խորհելով [Հերայ], առեալ զզարգան ամենայն ի կեստէն Ափրոդիտեայ. ... զարգարեալ ելանէ առ Զեւս, եւ Հարթէ զնա ի տոփանս եւ ի պակշտուութիւն: Եւ ապա երկիր բխեաց զխոտս եւ զծաղիկս, որչափ կրովկոս [յն. *Κρόκος*, գղ. Safran], Ղ-էրոս [2 Պրոպոտոս, յն. *Λωτός*], եւ Յակինթոս [2 Յատինկոս, յն. *Ίακινθος*, գղ. Jacinthe]

զոր Հ. Արսէն Բագրատունի թարգմանած է յիւլիանին, ԺԳ, 346.

“Ասաց, եւ ամուսնոյն գիրկս արկ զաւակըն
Ջըրուանեան.

Ընդ նորօք ծընաւ երկիրն աստուածեղէն
բոյս նորազուարճ,

Ըշներգիւն ցողալից եւ ըզբըբում եւ
ըզհօրում,”

Բայց Ներգիւն, որ ուղղել է Նեբէ-ն, բառ
արաբացի, ոչ է Alexandreի Բառարանին առա-
ջին կամ երկրորդ նշանակութիւնն՝ յոր միտս
միայն կարէ հասկացուիլ Հոմերին Λωτός, այլ
Յրէ նշանակութիւնն՝ որ է Պտուղ, զորմէ խո-
նարհագոյն: Բախտաւոր ենք որ ի Նոննոսի
Թարգմանչէն յունական ձայնիւ Ղ-ի-ր-ի կոչե-
ցեալն՝ հին հայերէն գեղեցիկ անուամբ Թարգ-
մանեալ է ի Հինգերորդ դարու՝ Ս. Գրիգորի
Նսղիանդացւոյ յԱւետարանի Արեւելեան Յո-
նոսի (զոր յիշեցի եւ ի համարն Լ). “Ջննչ եւ
սքանչելի խառնակութիւնն Ամպայարուցին եւ
պանծալւոյն Հոնայ, յորժամ զնոսա ամաչեցու-
ցեալս [ամաչեցեալս?] հաւանեցուցանէ ի մի-
ջաւրէին, թէպէտ եւ բանարարքն հանգերձ
չափովքն սղոքիցեն զնա, Անի-ր-ի ներքոյ տա-
րածելով ցաւալիցս, եւ քրքում ի վեր բու-
սեալս յերկրէ, եւ Նարդոս, (տես զայս յիմ
Գաղղ. - Հայ. Բառագիրս ի բառն Lotus): Այս-
չափ միայն գիտէինք յԱգաթանգեղէ, երես 480,
Բ. տպ., թէ Անի-ր ծաղիկ մի է, ինչպէս կ'ըսէ
եւ Հ. Ալիշան ի Թ. 107, որում անծանօթ է
Նսղիանդացւոյն Անիար = Λωτός. Կը յիշեմ
թէ որչափ ախորժեցաւ մեծանուն Բագրատու-
նին երբ յամին 1866 ցուցի նմա զայս տեղի
հայերէն Նսղիանդացւոյն՝ զոր ինքն չէր կար-
դացած:

Եկեսցուք ի Նեբէ-ն, որ ի գաղ. Ա եւ Գ՝
գրեալ է “Ղոտոս, Ներգիւն, եւ ի գաղ. Բ՝
“Ղոտոս, Ներգոյն”, Ներգիւն եւ ամենայն բա-
ռարանք, Ներգիւն կամ Ներգոյն եւ Հայ-բ-
նիւ, Թ. 2196, որ կը յղէ զայն ի Լ-ի-ր-ի,
Վաղուց կասկածելի երեւցած էր ինձ այս բառ¹,
քանզի գտած էի ի Թարգմանութեան Գեղոց.
“Նեբէ. Բոնիչ”, եւ ի M. Devic, “Nabeca;
fruit d'une espèce de Jujubier. Chez nos
botanistes, le mot s'écrit aussi nebea,
nabqah, nabach, napeca, nabeca,
nebbek. C'est l'arabe nabiqah, nibqa,
Rhamnus nabeca, dans Freytag. Գաթ ապա
եւ այլուր թէ Հոմերի Λωτός պտուղն էր տեսալի

մի Յունաց. “Le Jujubier lotos (լո-
Zizyphus lotus) croît en abondance sur
les côtes d'Afrique et dans l'île de Zerbis,
l'ancien pays des Lotophages; c'est son
fruit, dont la saveur agréable faisait oublier
leur patrie aux voyageurs qui en avaient
mangé”. Emm. Le Maout, Botanique,
երես 230. համեմատէ ընդ վերոյգրեալ Λωτός
բառի 3-րդ նշանակութեան, Lotos ou Jujubier
եւ այլն: Կեղտոս (Հ. Ա. 20—24) զայն ծառ՝
որ կու տայ զNebicon պտուղն՝ կը կոչէ Լո-
Lotus Cyrenaica, եւ արաբերէն Majisch
Sidra, ըստ Աղեքսանդրացւոյ Connar.
“Majisch nomen est Arabicum, et dicitur
Graece Lotus”. — Sidra species Loti
arboris cujus fructus Nebicon appella-
tur”. — “Sedrah (ըստ D'Herbelotի, Bibl.
Orient.) est une espèce d'arbre, que nous
appelons le Lot [այս ինքն Lotus], que les
Arabes appellent encore d'un autre nom,
Nobak, et quelques commentateurs de
l'Alcoran disent, que les tables de la loi
que Dieu donna à Moïse, étaient faites de
ce bois”. — Կը յիշէ Կեղտոս եւ զConnar
յԱթենէսէ, որ գրեալ է յ'Alex. Κόνναρος,
եւ կը մեկնուի Espèce d'arbrisseau épineux.
Կը գրէ եւ L. M. Langlès ի գիրս Ուղեւորու-
թեանց Շառլէի (Voyages du chevalier
Chardin en Perse, édition Langlès,
Paris 1811), Հ. Գ. 293—294, ի ծանօթու-
թեան. “Le mot Seder, plus correctement
Sedrah, est le nom des arbres de l'espèce
du Lotus, dont les fruits se nomment Nébiq
et Nebq, suivant le Vân-qouly, cité
par Meninski; mais suivant Ebn-Beithar,
cité par don Banqueri, c'est le fruit du
Nebq ou Alisier; et suivant Abou-zak-
haryâ, Nebq est le même arbre que le
Enâb [= արբ. Ի-ն-ն-ա, Յունաց, Յունացի],
et désigne le Jujubier”. Իսկ Գեորգ Կ'ըսէ
պարզապէս. “Գիւն-ը. է տեսակ իմն մրգոյ,
թուրքերէն Սեդրէ եւ Նեբի. տես վերագոյն
Connar կամ Κόνναρος, եւ Sidra,
Sedrah. Յայս ամենայն հեղինակութեանց կը
հաստատուի որ նախնեաց Λωτός պտուղն էր
Յունաց, կամ տեսակ մի Յունաց, Լ-ի-ր-ի ըստ
Խորենացւոյ Աշխարհագրութեան³, Նեբէ-ն կամ
Նեբէ ոչ է հայ բառ՝ այլ արաբացի, Nabiqah,
Nibqa, Nebicon. Թէ այն ծառ որ կը բերէ
զայս պտուղ՝ կը կոչուի արաբերէն Majisch,

եւս՝ Sidra, ըստ Աղեքսանդրացւոց *Kónvaporos* թէ՛ ծառն եւ թէ՛ պտուղն, որ է պրս. քեւււր, թուրքերէն Սէրէ եւեփէ. եւ լատիններէն Lotus Cyrenaica.

Լատինացի կամ Նեֆէլէն պտղոյն հայերէն անուան է Բաբէլ՝ ըստ թրգմ. Դեղոց, «Նրկն. Բաբէլ»։ Իսկ ի Բաղս Գաղիանոսի երկցս Բաբէլ կը գրուի իբր հոմանիշ կալու. Մեղեմէ, Մեղեմէն բառից՝ զորոց եւ ոչ զմին կարողացած եմ ցարդ ստուգել։ Նոյնպէս եւ Ամիրտովմաթ թէպէտ Բաբէլ կ'անուանէ զարարականն Մայ [= Majisch, տես վերագոյն], այլ կը շփոթէ զիս՝ Պղպեղի նմանեցնելովն. «Մայ», որ է թուրք բառով Տալան, եւ Հայն Բաբէլ կ'ասէ. եւ իրենն վայրի Պղպեղ կու ասեն, եւ քան զՊղպեղն՝ այլ մեծ կու լինի, եւ միգըն քաղցր կու լինի եւ անուշահամ կու լինի⁴. Երես 205 verso. Հայ-բառն ի թ. 387, Բաբէլ, Բաբէլէ կը կոչէ զծառն, առանց վկայութեանց ի գրոց. «Պտուղն այլ որ Յունապի գունով եւ փոքրիկ է, Բաբէլ... թուրքերէն Զաբէլան⁵։ Գալիկներու բառից մէջ կան քանի մի անստոյգ եւ խանգար բառեր՝ որ այսոր զուգուին. Նաբէլ (Ար. Նըբըկ), քեւււր? կալու... Թէ ոչ մի եւ նոյն՝ այլ մօտ ազգակից է Բոնչին ընդ Լգդոնեոյ (զոր տես), երկուքն այլ լտ. Celtis, ետքինն Celtis Australis [= գղ. Micocoulier] կոչուի, իսկ առաջինն Celtis Occidentalis. Տեսանք որ Alexandre եւս Αωτός բառի 4 գ նշանակութիւն կը զնէ Celtis ou Micocoulier. Նոյնպէս տեսանք թէ Նաբէլ = Նեֆէլ եւ քեւււր ինչ են։ Նըբէլ = Բոնչ, եւ պրս. քեւււր, տես եւ ի թ. 2172 Հայ-բառն, ուր կը յիշուի եւ արբ. Սէր, այն զոր ես գրեցի Sidra, Sedrah մի եւ նոյն է Ամիրտովմաթայ Սէրէ կոչածն ի թ. 940, ուր սխալ հասկացուած է «ծոթրին»։ Տես եւ ի թ. 3209, քեւււր⁶ = նապի, ուր քեւււր բառի պարսկերէն «կրակի առաջին կայծ» նշանակելն անծանօթ է ինձ։ Դարձեալ յերես 461. «Նեֆ. տես Նապի»։ — Ի մէջ բերեմ պատուական վկայութիւն մի Բաբէլ ծառոյ յ'ԹԲ Գարէ՝ որ ի Հայ-բառնէն չգտնուիր. «Եւ իմ գտեալ զակն բիւրեղ՝ եկի առ ծառովն Բաբէլ⁷, զոր ասեն հովանի [այ. Հովանի] Բարտոմայ արքայի, եւ աղաւթեցի անդ զվեց աւր»։ Պատմութիւն Արաբ, (Ս. Ազար, 1884) երես 48 զոր Brosset, Hist. de la Géorgie, Additions et Éclaircissements à l'Hist. de la Géorgie, Ire Partie, Chronique Arménienne (St. Pétersbourg, 1851) երես 22, թարգմանած է. «Pour moi, ayant trouvé l'oeil de berylle,

j'allai sous un arbre nommé Brintch, dont l'ombre, dit-on, était recherchée du roi Bartam. Թուի թէ վրացիք ի Հայոց առած են շաբէլ անուն ծառոյս. քանզի նոյն իսկ ի վրացերէն բնագրի Պատմութիւն Արաբ (Hist. de la Géorgie, Ire Partie, St. Pétersbourg 1849) երես 103) Brindj գրեալ է, զորոյ գաղղիներէն հոմանիշն հետազօտել փոյթ չէ ունեցած Բրոսէ. «Elle y vit [sainte Nino sur le plateau] sur pied quelques arbres, de ceux que l'on appelle Brindj, beaux, élancés, ayant de hautes branches, dans l'endroit où le roi Bartam venait jouir du repos et de la fraîcheur».

[Ըստ Լիտրէի Lotus կը կոչուի եւ փշու թուփ մի, «Le Rhamnus* spina Christi qui a servi, dit-on, à faire la couronne du Christ», նոյն զPaliure, ի Լիննէոսէ անուանեալ Rhamnus paliurus, որ է փշալից թուփ նման Յունապոյ, կը կոչէ այլով անուամբ Épin du Christ, այսպէս եւ Alex. զն. Παλιουροս կ'անուանէ գղ. Paliure, vulgairement Épin de [sic] Christ, arbrisseau épineux. Հայոց աւանդութիւնն թուի, թէ այն փշալն՝ որով քրիստոսի դահիճք պսակեցին զնա անգթութեամբ՝ կոշտ անուանեալն է, քանզի կ'ըսէ Յոհ. Աւանական վարդապետ ի Հարցմունս իւր չ. Փշեղէն պսակն զորպէս էր։ Պ. Կեմ ոլորեցին, եւ յամեն ազգ փշէ ի ներս հարին. եւ զայն որ կոշտ ասեն՝ թագաձեւ ի վերայ դրին. Հայ-բառնէն չունի զայս վկայութիւն ի կոշտ, թ. 1451 կ'ըսէ չ. Ալշան ի թ. 842. «Կաւանդեն ոման յարեւելս, թէ քրիստոսի փշեղէն պսակն այս [այս ինքն գղ. Framboisier] ճիւղերէն ոլորուած ըլլայ».]

Ծանօթութիւնք.

1. Յայտ սակս գրած եմ յիմ Գաղղ. - Հայ Բառագիրս, ի բառն Lotus, 3^{րդ} նշ. «Լուստոս ներգիւն (?)».
2. Gerbi կը գրէ Dezobry. «Menin Girba, ou île des Lotophages, ancienne île de la Méditerranée, sur la côte N.-E. de la Numidie, dans le golfe de la Petite-Syrt produisait beaucoup de lotos. Aujourd'hui Gerbi».
3. «Լինի յԱփրիկէ բանջար ինչ Լատին, զոր թէ ուտէ ոք՝ զհայրենիս մոռանայ»։ ապ. 1865, երես 597. — «Կայ [յԱփրիկէ] բանջար [այ. բանջար] ինչ Լատին անուն, զոր թէ ուտէ՝ զհայրենիս մոռանայ, ասէ Հովերոս».

* Rhamnus է գրածս.

